

K
U
L
T
U
R
N
O
P
O
Z
I
T
I
Č
A
S
O
P
I
Š

GLAS

IZ SADRŽAJA:

GENERALNA SJEDNICA HKD-a U COGRŠTOFU

RIJEČ O MATU MILORADIĆU

ŠEGA ILI DJAČKI PONOŠ?

U OGLEDALU TRIDESETGODIŠNJICE SMRTI
MATE MBRŠIĆA MILORADIĆA

ZA KULTURU MATERINSKOGA JEZIKA

OPASNOST JEDNOG PUTA

HIŽA DRAŠKOVIĆ: tragedija u 4 čini, III. čin

PJESME:

TIN UJEVIĆ

FRAN GALOVIĆ

STJEPAN ŠULEK

ČASOPIS

GODINA II.

3

1958

BEČ

HRVATSKOGA AKADEMSKOGA KLUBA

1
GENERALNA SJEDNICA HKD-a U COGRŠTOFU

Branite svako naše selo
borite se za svakoga čovika
da ostane Hrvatom,

i ne dopustite da tako brzo propadamo
ne dozvolite da nam drugi kazu
da ne znamo ča hoćemo,

prodriite u sva hrvatska sela
pokažite se ljudima
i recite svima:
Ovo je zadnji čas
mi se svi moramo probuditi i osvijestiti,

malo naš ima
a zadaca je tako teška
i Ti Hrvatsko Kulturno Društvo
daj svima do znanja
da Ti zastupas interese svakoga Hrvata
u Gradišću.

Ovogodišnja generalna sjednica HKD-a, održana je na 21.9.
u selu Cogrstof.

U pozdravnom govoru gospodina predsjednika HKD-a, prof. Bele Schreinerera, čuli smo ozbiljne riječi. On je naglasio, da se nije moglo uvijek onako raditi, kako je to bilo predviđeno, jer ima mnogo poteškoca, koje onemogućuju uspješni razvitak u daljnjem organiziranju HKD-a. Tako još uvijek nije bilo moguće, da HKD placa jednog čovjeka, kao svog činovnika, koji bi vodio sav kancelarijski posao, što bi time HKD ojacalo svoju aktivnost. Jedan od vrlo važnih koraka naprijed, jeste to, da je HKD-u ipak uspje-
lo u Železnom naci jednu prostoriju, svoju kancelariju. Nadalje radi se na osnivanju biblioteke, to jest prikupljanju svih knjiga, koja su izdana od dolaska Hrvata u Gradišće pa do danas, te dalj-
njem prosirenju postojeće biblioteke.

Iz govora gosp. prof. Bele Schreinerera, vidjeli smo, da HKD ima mnogo teških i odgovornih zadataka, koje nije tako lako rješavati i ispunjavati.

Zatim je govorio velečasni Preč. Na početku svog govora zahvalio se u ime HKD-a austrijskoj Vladi i Zemaljskoj Vladi na svem dobrom, što one čine za građane Austrije. Onda se gosp. velečasni Preč u svom opširnom govoru prebacio na domaće gradišćansko-hrvatske probleme. Uspoređujući kršćanske i socijalističke principe, pokušao je iz jednog i iz drugog izvuci ono najbolje za razvitak hrvatske nacionalne manjine u Austriji. Velečasni Preč naćeo je gotovo sve probleme, koji se direktno tiću Hrvata u Gradišću. Tako je među ostalim govorio i o tome, da bi se trebalo zalagati za to, da hrvatska mjesta budu svuda u kartama naznacena i hrvatskim imenom, a ne samo njemačkim, kako je to sada. U Belgiji su na primjer mjesta naznacena i njemačkim imenima, nadodao je govornik. Jedan dio svog govora posvetio je velečasni Preč njegovanju hrvatskog jezika, te je kritičkim tonom naglasio, da treba mnogo više posvetiti pažnje materinskom jeziku. Isto je tako govorio i o tome, kako mnogi Hrvati u svom vlastitom društvu radije pjevaju

ugarske pjesme, dok svoje hrvatske zapemaruju i zaboravljaju. Pred svrsetak, rekao je velečasni Preč, da nije dosta, ako Hrvati traže pomoći samo izvana, već je potrebno, da Hrvati međusobno djeluju u duhu buđenja i širenja narodne svijesti i kulture. Potrebna je propaganda na nutra, u onom smislu, kako je pisao "Glas", naglasio je govornik.

Svoj je govor završio s citiranjem divne Šenoine pjesme "Budi svoj", što je njegovom govoru dalo još snazniju nacionalnu notu. On je govorio vrlo živo, vatreno, s dubokim nacionalnim zanosom i cijelom zasjedanju dao pravu nacionalno-hrvatsku atmosferu.

Na sjednici je zatim govorila seljakinja Mariča Karall iz Klimpuha o ulozu i zadacama hrvatske zene u Gradiscu. Ona je lijepim i čistim hrvatskim jezikom rekla sve ono, što je dužnost i zadaća hrvatske majke u odgajanju djece u nacionalnom duhu. Dijete od majke prima materinski jezik i zato najviše na majkama leži, hoće li djeca naučiti materinski jezik ili ne.

Govor podpredsjednika HKD-a velečasnog Preča i govor seljakinje Mariče Karall, prihvaćeni su od naroda bujnim odobravanjem i pljeskanjem.

Za novog predsjednika HKD-a izabran je i dalje profesor Bela Schreiner.

Zasjedanje HKD-a prekidali su tamburaški zbor Feri Sučića i pjevačko društvo iz Prodršćefa, koji su hrvatskim pjesmama tom zasjedanju dali pravi narodni i seljački karakter. Navečer je za ples svirao tamburaški zbor Hrvatskog Akademskog Kluba iz Beča.

Na koncu želimo naglasiti, da je Sjednica HKD-a sigurno dobro uspjela, mnogo bolje, nego se možda očekivalo. Za nadati se je, da će se sada i Cogrštof više brinuti i interesirati za svoje narodno-hrvatske probleme, a Hrvatskom Kulturnom Društvu zelimo, da još jakim radom na nutra probudjuje hrvatski narod iz svog mrtvila i neinteresa za svoju nacionalnost.

URBDNIŠTVO

RIJEČ O MATU MILORADIĆU

Značenje Mate Miloradića za kulturno-nacionalni razvitak gradiscanskog hrvatstva, vidi se u punoj mjeri danas nakon tri-deset godina njegove smrti.

Svakome narodu, bio on veliki ili mali, rodi se u pravo vrijeme jedan čovjek, koji snagom svojeg duha taj svoj narod osvježuje i osposobljuje za budućnost. Miloradić je bio jedan od takovih.

Pjesničko djelo Mate Miloradića možemo usporediti s životnim djelom Ante Starčevića u staroj domovini Hrvatskoj. Starčević je bio ideolog i Otac suvremenog hrvatstva u Hrvatskoj. I što je Starčević za Hrvate u staroj domovini, to je Miloradić za Hrvate u novoj domovini, Gradiscu. Oni oba vrijede kao učitelji naroda u podizanju hrvatske narodne svijesti i kulture.

Hrvasti su narod, koji nemaju mnogo sreće. Tko zna, gdje tome leži najdublji uzrok? Možda smo mi previše kaotični, anarhistični, razbijaci reda i zakona! Ako smo već sve to, ipak izgleda, da pored tih demona u nama živi i druga struja: želja da postanemo pametniji, uredniji, zreliji, da postanemo puni ljudi. A

kako to sve nije moguće postati među Hrvatima, rado biježimo kod drugih naroda, gdje tražeci pomoci, gubimo se i pomalo ali sigurno nestajemo. Taj proces gubljenja i pretakanja u druge narode traje već stoljećima. Hrvati su se pretapali u muslimane, Turke, Talijane, Mađjare, Njemce i što ja znam u što još sve ne. Dobrovoljno smo prelazili u sve narode, ali začudo, još nismo presli svi, još nas tu ima živih. Veliki Hrvati kao što su bili Ante Starčević i Mate Miloradić, to su jasno uvidjeli i zato su cijeli svoj život radili na tome, da se to već jednom zaustavi, da Hrvati konačno uvide svoju historijsku tragiku i da se osvijeste, ali ne kao pripadnici drugih naroda, već u svojoj vlastitoj hrvatskoj sredini, kao čisti Hrvati. Njima je to prilično uspjelo.

Pjesničko djelo Mate Miloradića u prvom je redu namjenjeno običnom narodu, da taj narod ne zamre, već da se probudi i počinje misliti hrvatski. Miloradić je dokaz da se može biti veliki Hrvat unatoč svih težina i izvanjskih i unutarnjih neprijatelja, kojih je on sam u svom životu imao dosta i predosta. On je u svojim patriotskim i političkim pjesmama na jedan jednostavan, narodu razumljivi način, tumačio i djelovao hrvatizma. Kažimo: da nije bilo Mate Miloradića, hrvatstvo nam se u Gradišću do danas sigurno ne bi u tolikoj mjeri sačuvalo, kao što je to njegovom pomoćju slučaj. Njega poznaju skoro svi Hrvati u Gradišću i s njim su ponosni, jer on im je dao u ruke nešto što njihovom srcu i njihovoj duši godi: hrvatsku misao u stihovima, u pjesmi.

Kod njega nema kausa, anarhije. On je protiv nereda, razbijanja ljudskog poredka i ljudskog dostojanstva, a za poštenje, čast, pravdu i kršćansku ljubav. A to je sve ono za čim Hrvati već tako dugo teže i čeznu. Njegove patriotske, religiozne, političke i druge pjesme imaju samo jednu zadaću: da uče narod u nacionalnom, religioznom, kulturno-političkom i socijalnom pogledu. Zato je Mate Miloradić prije svega bio ideolog, mislilac, narodni vođa i duhovni pastir. U pjesmi je on rekao sve što je mislio da je dobro ili loše, tu je on govorio o dobrim i lošim osobinama Hrvata.

Duša mu je hrvatska, nimšku rič govori.

Danas dobro vidimo, da je ova tragična činjenica, koju je dobro uočio Mate Miloradić aktuelnija, nego ikada prije, jer ovoj put radi se o opstanku posljednje hrvatske duše u Gradišću. Na temu "Duša mu je hrvatska, nimšku rič govori" mogla bi se stvarati književna djela i tako tu hrvatsku tragediju u Gradišću u tačine obuhvatiti i književnim i umjetničkim nadahnućem opisati. Ali gdje su književnici, pisci, koji bi imali za tu zadaću dovoljno duhovnih i spoznajnih snaga i volje? Gdje god danas susretnemo Hrvate iz Gradišća svuda susrecemo tu polovičnost: "Duša mu je hrvatska, nimšku rič govori".

Zač Hrvat po svitu laže?
Zač je njemu tuđe draže?
Zač je Turak na Balkanu?

Ovo su pitanja, na koja mogu najbolje odgovoriti historičari, romanopisci, studenti u svojim disertacijama na jednoj široj i naučnoj osnovi. Često puta pjesnici u svojim pjesmama nabacuju na papir probleme, koji se uistinu mogu riješiti samo duljom analizom, duljim i svestranijim promatranjem i istraživanjem navedenih problema.

Njegovo pjesničko djelo najtjesnije je povezano problemima seljaka: Hrvata. I zato je gotovo sva njegova poezija patriotska, pa i ona religiozna, politicka ili socijalna. Kad on opisuje seljačko dvorište, kad pjeva o racama, o guskama, o kolačima, jelu i kuhinji, o smrti, o majci i ocu, o radu, o radnicima, o komunizmu, kad pjeva epskom opširnošću o pojedinim junacima iz Gradišća, kad pjesnik opominje i uči svoj narod kakav bi trebao da bude, kad pjeva o izgubljenom sinu, o Bogu, o rodnom mjestu da i ne spominjem, sve je to o čem Miloradić pjeva najtjesnije povezano prastarim hrvatskim običajima i navikama, gotovo svaka njegova pjesma govori domaci nama svima poznati i dragi hrvatski život. U njegovim je pjesmama progovorila duša i zapjevalo srce hrvatskog Gradišća. Zato Hrvati cijene djelo Mate Miloradića, jer znadu da im je on prijatelj i da je cijeli svoj život žrtvovao u svrhu unapredjenja hrvatske kulture. Ali iz njegova života vidimo i to kako je teško biti idealista i da takav čovjek ima u svom životu najviše neprijatelja. Jer istina i dobrota uvijek smetaju. To su posasti u tom malogradjanskom svijetu.

Miloradić je velike misli znao izreci najjednostavnijim jezikom, jezikom naroda. Velike misli, koje su prije njega izrekli drugi književnici i filozofi, on prisvaja i dalje pjesnički razradjuje u duhu hrvatsko-gradišćanskog jezika, i to tako, da je ono, što je htio reći jednostavno i plasticno i svakom seljaku razumljivo i pristupačno. Zato njegove pjesme medju seljacima uzivaju veliku popularnost.

Mate je Miloradić dobro pogodio što je hrvatskom narodu u Gradišću bilo najviše potrebno. On je bio pravi narodni pjesnik, kao takav ostao je do danas i ostat će tako dugo dok će biti hrvatskog roda i koljena u Gradišću.

Stjepan Šulek

I tebi baš, što goriš plamenom
 Od ideala silnih, vječitih,
 Ta sjajna vatra crna bit će smrt,
 Mrijeti ti ćeš, kada počneš sam
 U ideala svoje sumnjati!

(S. S. Kranjčević)

ŠEĀA ILI DJAČKI PONOS?

Već sam na treće ljeto živio u varošu, - prije u pisanom Požonu, onda u bogatom Sopronu -, a još nisam bio zavirio u carobni svijt kazaliske pozornice. Uzrok tomu nije bila samo moja djačka mošnja, uvijek prazna, iako bez školje, nego i neko strahopicitanje seoskoga, slabo oblicenoga dicaka prema toj velikoj, otmenoj zgradi, na kojoj je stalo zgora s ogromnim slovi: KAZALIŠĆE. Ar kadgod sam isao navečer mimo, pod pazuhom s labdom za nogomet, uvijek sam vidio pred njim samo odraslu gospođu, raskošno opravne dame, kako izlazu iz svitlih fiakerov i drzeci se ruku pod rukom, ulazu s odmjerenimi koraki kroz staklena vrata.

Tada sam mislio: To je raj, kamo ti ne ćeš i ne smiš nikad nutarstupiti! Premda sam mu stanovao takorekuc u najbližoj blizini. No ne samomu kazališću, - to je bilo dosta daleko od naše kuće -, ali njegovomu prvomu heroj-tenoru. Ov je najme imao svoju sobu u prvom spratu, ravno nad našom glavom. I to je morao nas stan svaki dan nanovo zeti do znanja. Jer ako se gospođin Szilvasy popodne nije doma vježbao u koj pjevanoj ulogi, a vježbao se takovim elanom, da se je sva Crikvena ulica dizala u visak od njegovoga visokoga C-a, onda nas je po ponoći zbudilo neko sumnjivo rumorenje u njegovoj sobi. Ovo rumorenje je bilo jako spodobno onomu, kad tko u vinskoj volji sazuva svoje cizme pak je hita u ormar, jednu za drugom, a onda prehitu željeznu pec i nazadnje, s takovom vehemencijom pade u postelju, da ova zdvojno za vresci. Ali eto, sutradan prema podnevu koracao je isti naš heroj-tenor opet tako elegantan, nasmijan i čili-zdrav po stepenica doli, da mu se je morao svaki studentić pokloniti pobožno, kao prelatu sa zlatim križem oko vrata. Pri tom je znao moj stanarski drug Ferko uvijek tako nujno-miljahno gledati u plave oči g. Szilvasya, da bi bio ovim pogledom ganuo još i one kamene Atlase pod našom lješom. Ali nas tenor - čudo od glumca! - nije razumio te moleće oči našega druga, i nije ni jednoč posegao u djep, da nas nadari s gratis-kartom.

Tada se je pred Božić stalo, da su obisili na stijenu kazališća plakat:

János vitéz

narodni igrokaz s pjevanjem.

Naslovnu ulogu pjeva prvak g. Szilvasy.

Ta je objava stavila u plamen cijelu gimnaziju. Profesori ta dan jednostavno nisu zmagali sa svojim djaki. Kao da ih je sve fras, od prvoga pa ca gori do osmoga razreda. I sve se pripravljalo navečer u kazališće. Cijelo popodne se je ticalo od tovarusa, od Poncija do Pilata, da se tako skupi tih jadnih 30 krajcero, ca je kartą stala. A gdje nije pomogao tovarus, ondje se je uzeo "kratkoročni" zajam" od gazdarice.

No naša stara gazdarica u Crikvenoj ulici nije trebala ov put poseci u mošnju-čarapu, jer nam je Providnost uprav dan ra-i, nije bila poslala našega gospodina kapelana, a ov nas je po svojem običaju opet nadario s jednim srebrnjakom. Prije se je naš dohrotvor čakako osvidocio u samostanu benediktincev, kako se stoji s našim sijenom (razumi: ucnjem). I kad je ta informacija dobro ispala po nas, pretisnuo nam je svim trim u saku po jednu srebrnjakorunu (onda 50 krajcero). A mi s tom korunom ravno k kazališnoj kasi. (No ti, kladi čitaocce, nemoj se spaciiti nad nami zbog toga. Jer se i naš gospođin kapelan, - u svojem

sela srušten priredjivač kazališnik igar -, nije spaćio .

Mi smo dakle bili u "Janos vitez"- u. I ča da vam kažem? Izašli smo razarani, razdražani, ocarani, - a ja, dramaturg in petto, upravo omarljen od sve te krasote na pozornici i divnih melodijov toga mađjarskoga narodnoga komača. Tri dane i tri noći sam sanjao o tom, ni jio, ni pio, ni ucio. A kađ je došao četvrti i peti dan, onda sam samo molio, da mi bi pala iz neba jedna koruna. Ne jedna cijela koruna, to je prevec! - samo 30 krajcerov. Da se opet otvori pred manom ta mistični zastor i pokaže na pozornici "mođro, čisto jezero". iz koga izajde Iluska u kolu srebrnobijelih vil.

I gle, nebo me je uslišilo!

Za par tajedan posjeti me majka. S njom dojde i jedna gospa, bogata dama s našega sela. Majka mi stavi na stol hlib domacega kruha i torbicu orihov, a dama mi suva u saku jednu korunu, pravu srebrnu korunu. A ja? Uzmem hlip i orihe ter se lipo zahvalim, ali korunu dame odbijem. A ča mi se pred očima plavi, srebrni i zlati. Vidim se opet u kazališcu na galeriji i gledam "Janos viteza" s njegovom crnokosom Iluškom... I povidam gospi s ditinjim zanosom o mojem prvom kazališnom večeru. Ona mi nato i po drugi put i po deseti put nudi svoj novac, hoce da mi ga šunc sad u livi šad u desni džep, ter me nagovara, da idem navecer opet u kazališce. Ali ja ne cu, da uzmem nje srebrnjak. Jer ako sam ja i siromah djak, neka me ne vrijeđa kakova gospa tim, da me daruje s tako velikim novcem!

I nisam si ga zec, a ča me je i majka karala očima, ča sam "takav".

Gospa se je skoro plakala nad mojim nerazumljivim ustezanjem. A ja ju i danas još milujem, milujem od srca, kadgod pomislim na ta slucaj.

I ne znam, ča da mislim o sebi. i.h.

CRN - BEL

Franc Galović

Crn-bel... crn-bel...
V trsju popeva,
Grozdje dozreva...
Crn-bel...

Dok večer se zmrači,
On pesmo zavlači,
Drago, starinsko,
veselo vinsko:
Crn-bel... crn-bel...

Jesensko to pesmo
Mi čuli vre jesmo
Tri večeri tu...
Crn-bel...

I znamo, da leto
Otišlo je, eto -
Baš kakti vü snu...
Crn-bel... crn-bel...

NOVA HRVATSKA LIRIKA

TIN UJEVIĆ

Jedan je od najvećih suvremenih hrvatskih liričara. Neki ga kritičari smatraju za najvećeg hrvatskog liričara uopće.

Rodjen je 1891 u Vrgorcu (Dalmacija). Odlike njegove poezije sastoje se u dubini doživljaja, elementarnom izrazu, odusevljenjem za mistiku i muzikalnošću tonova, a najveći dio njegova stvaranja u stihovima (kao i u prozi) ima autobiografski i autoanalitički karakter.

Postoji jedna zgodna anegdota o Tinu. Pitali Tina, koja je razlika između njega i književnika i pjesnika Miroslava Krležea? Nakon kratkog razmišljanja, Tin je odgovorio: Krležea je proletar, a živim burzujskim životom, ja sam pak buržuj, a živim proleterskim životom.

Tin Ujević bio je najme veliki bohem, vijećni gost zagrebačkih gostionica i kavana. Režim ga poslije drugog svjetskog rata dosta zanemarivao. Govorili su, da je on reakcioner. Optuživali su ga sa stajališta "socijalističkog realizma" i nisu mu dogo vremena dozvolili, da kao pjesnik dolazi u javnosti do izražaja i priznanja. Tek se nakon 1948 moglo i o njemu pisati i govoriti slobodnije. Tin Ujević umro je 1955 u Zagrebu. Očevidci pripovjedaaju, da je na sprovodu bilo mnoštvo zagrebcana, kao i nekoć kod sprovoda A.G.Matoša, Stjepana Radica i drugih stvaralaca hrvatske kulture i misli, čiju je veličinu narod već za njihova života upoznao, razumio i prihvatio.

Tin Ujević ostavio je za sobom mnogo mladih prijatelja, koji ga slijede, koji ga cijene i štiju, ne samo kao velikog pjesnika, nego kao i rodoljuba, Hrvata.

Knjige pjesama: Lelek sebra (Beograd 1920), Kolajna (Beograd 1926), Auto na kursu (Niksić 1932), Ojadjeno zvono (Zagreb 1933). Eseji: Skalpel kausa (Zagreb 1938), Ljudi za vratima gostionice (Zagreb 1938). s.s.

SVAKIDAŠNJA JADIKOVKA

Kako je teško biti slab,
kako je teško biti sam,
i biti star, a biti mlad!

I biti slab, i nemoćan,
i biti bez igdje ikoga,
i nemiran, i ocajan.

I gaziti po cestama,
i biti gazen u blatu,
bez sjaja zvijezde na nebu.

Bez sjaja zvijezde udesa,
sto sijase mađ kolijevkom,
sa dugama i varkama.

- O Bože, Bože, sjeti se
svih obećanja blistavih,
sto si ih meni zadao.

O Bože, o Bože, sjeti se
i ljubavi, i pobjede,
i lovora, i darova.

I znaj, da sin Tvoj putuje
dolirom svijeta turobnom
po trnju i po kamenju,

od nemila do nedraga,
i noge su mu krvave,
i srce mu je ranjeno,

i košti su mu umorne,
i duša mu je žalosna,
i on je sam i zapušten,

i nema sestre ni brata,
i nema oca ni majke,
i nema drage ni druga,

i nema nigđje nikoga
do igle draca u srcu
i plamena na rukama,

i sam samcat putuje
pod zatvorenom plaveti,
pred zamracenom pucinom,

i komu da se potuži?
Ta njega niko ne sluša,
ni braca, koja lutaju.

O Bože, žeže tvoja riječ
i tijesno joj je u grlu,
i željna je da zavapi.

Ta besjeda je lomača
i dužan sam je viknuti,
ili cu glavnjom planuti.

Pa nek sam krijes na brdina
pa nek sam dah u plamenu
kad nisam krik sa krovova.

O Bože, tek da dovrši
pečalno ovo lutanje
pod svođom, koji ne čuje.

Jer meni treba moćna riječ
jer meni treba odgovor,
i ljubav, ili sveta smrt.

Gorak je vijenac pelina,
mračan je kalež otrova,
ja vapim žarki ilinštak.

Jer meni je mučno biti slab,
jer meni je mučno biti sam, -
(kada bih mogao biti jak,

kada bih mogao biti drag)
no mučno je, najmučnije
biti vec star, a tako mlad!

IZ BREVIRA SRCA

Svjetlosti moje vjere, tugo tuge,
kazi mi stazu zutim perivojem
i daj da grlim bracu, placidruge,
i da placem, da placem po svojem;

ljubavi moga bola, moga boga,
daj mi da gazim cvrstim stopalima
po zetvi što je zlati zega mnoga,
po vijencima, po snima propalima.

Nikađa više ne ću sresti one
blažene oci sanjarskih badema,
ni rajski osmijeh plašljive Madone,
ni krotko celo, mudra usta nijema;

bogza na kojoj zaprašenoj cesti
zgubio sam sjenku svoga duha;
i nikad više, nikad ne ću sresti
usne nježnosti pravcem moga uha.

I ako oblak udre gustom krupom,
a kruta java stegnę strogim gvoždjem,
daj mi, o Višnjji, sumski hlad sa klupom
i vinograde sa dozrelim groždjem.

ŠIRITE NAŠ "GLAS"

9

U OGLEDALU TRIDESETGODIŠNJE SMRTI
MATE MERŠIĆA MILORADIĆA
1850 - 1928

Nikola Benčić

"Rič posljednja domovini
Preporod va slavi."

/Hvala braći./

Trideset godina je odletjelo već, trideset godina, da je tijelo palo u zemlju, da je mrtvo, ali to je samo tijelo. Njegov duh, njegova čežnja, ljubav, mudrina, dobrotivna duša i dalje živi, goreći kao baklja u tami naše borbe, kazajući kakvi bi trebali biti mi Hrvati. On je primjer svakog gradiscanskog Hrvata, on je dao smisao svakom Gradiscancu, on je nazvao svoju i našu domovinu "Gradišće". On je smjelo zapjevao "Hrvat sam" i hrabro udario po svojim prsima "Ne bojim se vas tolvaji"+. Umro je, a ipak živi i živjet će dok ima grla u Gradišću, koje hrvatski pjeva, dok ima mozga, koji hrvatski misli, dok ima usana, koje hrvatsku riječ zборе. On je htio svu svoju ljubav prema maloj domovini, svu plemenitost svoje duše, sav žar svojeg starog srca, prelijeti, zacjepiti u svaku hrvatsku dušu, da svaki postane sin domovine, njegov sin, sin prvog Hrvata. Velikodušno je sipao, djelio narodu svoje dragocjeno blago, dijamante, svoju mudru riječ. Bio je svećenik naroda, kojeg je bogato nadario sa svojim stvaralaštvom, sa svojim pjesmama. On je bio svećenik, koji je karao narod, učio, blagoslivljao krijepost, sibao nevrjednost i molio od neba za spas naroda svoga.

A njegova čreda, djeca i unuci, kad se u krug sakupimo, uvijek se sjećamo njega, Oca domovine. Mi nemamo mogućnosti, da već sada mramorni spomen stavimo njemu, ali da li je s time njegova pjesnička ličnost manja pred našim narodom, nego Goethe pred Njemcima ili Petefi pred Mađarima? Nipošto to ne može biti, jer on je sebi sa svojim radom, sa svojom čvrstom voljom, načinio ljepši i stalniji spomen, nego što bi mu mi mogli podignuti od svjetlog mramora ili čvrstog kamena.

A sad mi djeca i unuci zavirimo malo u to visoko bedeme, na koje se on popeo. Tezak je bio njegov put, ali on nam je dokazao sa svojom kremenom voljom, da se može po toj uskoj, strmoj stazi hodati. Slijedimo ga.

Mate Merišć po pjesničkom imenu Miloradić, rodio se u Franavi 19 sept. 1850. Škole je pohađao u Ugarskoj, u Kisegu i Juri. Svagdje je bio prvi, eminent, zhvalno dijete svojih roditelja. On sam ovako piše o svojem školovanju:

"Kiseg su me školit dali
Siromaški moj otac.
Mučno za me stan plaćali,
Kruh i rube s doma slali,
Slali kadgod i presnac."

/Kisegi./

Već u svojoj mladosti je shvatio život u svojoj potpunosti, upoznao se sa srećom, nesrećom, glađom i kao mladić, vidio je, kako "nam se dika kvari" od vlastite ruke.

U Juri je svršio bogosloviju, te je 9 marta 1876 zaređen za duhovnika. Te iste godine postao je kapelan u Filežu, a za dvije godine kasnije u Velikom Borištofu. 1879 premješten je u Hrvat. Kemlju, gdje prebiva cijeli svoj život kao duhovni otac naroda.

+Iz Miloradićeve pjesme "Tolvajen". Tolvaj, mađj. riječ: kradljivac.

U duhovniku narod poštuje plemenitu dušu i mudrost. Mnogo je pisao već u svojoj mladosti na mađjarskom jeziku. Napisao je preko 100 knjiga od svakojake vrijednosti, a on sam se ovako oprasta od nji:

"S Bogom, s Bogom, moje knjige!
Niste vsake lom i lim!
Nike ste mi slatke brige,
Druge li ste na talige
Na oganj va peč i dim!"

Neke su mu prevedene na francuski i njemački jezik. Najpoznatije su mu: 1. "A syllogismus bizonjito ereje Mill J. tanaval szemben." 2. "A pozitivizmus alaptana es a kath. kritika." 3. "Az aszaltave a moralistaknal es a matematikusoknál."

Uz svoje dušobrinicko djelo mnogo se bavio matematikom, fizikom, filozofijom, te je za školsku godinu 1882 napisao učenik "Fizika".

Što je njega prisililo do zaključka, da zapjeva hrvatski? Nacionalna zapuštenost hrvatsstva u Burgenlandu onog doba. 1903 preuzeo je uredništvo kalendara sv. Familije. On je znao, što sve znači kalendar za Gradišće, te se trudio udariti u sve žice svoje gusle i da ti glasovi dospe u svaku kuću "širok - barom." Taj kalendar je komadić njegovih dara narodu preko 12 godina. Uredjivao je "Naše Novine" u čeznji "Preporod va slavi". Kovao je željezo sve do svoje smrti, koja ga je svladala 12 februara 1928.

Mate Miloradić nije doživio izdanje svojih pjesama. Sabrao ih je on sam i predao Martinu Meršiću starijem, a on ih je uredio i rastmačio, te predao HKD-u pod tisak. Prva zbirka je izišla 1924 pod naslovom "Zibrane jačke", nakon par godina kasnije pod naslovom "Prestružnjaki", a posljednje izdanje pod naslovom "Zibrane jačke".

Njegove pjesme su lirskog karaktera u novoj formi. Revolucionarač je po formi i po sadržaju. Svaka njegova pjesma je kusić onog zarkog plamena, kojim je gorjelo njegovo srce za njegov rod i Hrvatsstvo. Ova goreca ljubav odrazuje se u ciklusu "Narodne":

"Stanmo gori, dost smo spali!
Prestat mora dugi san,
Zora puca bit ce dan."

/1910/

On zna da "Sloga je moć" i zato zahtjeva na moralnoj osnovi izdržljivost, jer: "Stavit moraš dobru sriću,

Zlata srebra, punu vriću
Krv, život, za Ideal!"

Sveto je za njega: vjera, dom i rod, pa su i njegove pjesme pune te vjere, razumnosti stare mudre glave.

I sada u starim danima mili su njemu spomenici iz djetinjstva, koje je teško bilo za njega, borbeno. On se ipak znao držati čvrsto ko kamen. On o tome piše u jednom epigramu ovako:

"Kad po tebi vsaki mlati,
Reci lipo: Bog vam plati,
Vesel budi i prez srama,
Klas se mlati a ne slama!"

On zna, da se nesmiije stati na pola puta. "Ki prestane na sredini, zaostane va dolini". On zahtjeva još više, mnogo više; da se mudri još uči, da plemeniti postane plemenitijim, a dobri da bude vjerniji. On je težio za dobrim, svakom je želio samo dobro, bio je zaista plemenitiji od plemenitijega. Njegov je život rad, uživanje u radu. Zaista je bio pastir naroda i ta se plemena duša nikada nije gizdavom rječju sama sebe kitila.

Gojio je i redio stare i mlade jednako u jednom duhu, u duhu, stovanja dobra, a odricanja zla. Rado spominje one, koji su isto radili što i on, koji su gazili istom stazom. Matu Karalla zove "prijateljem roda i naroda". Zadovoljnopjeva o starom pjesniku:

"Crtaaj, crtaaj, starče Milovane!
Vraći rodu i narodu rane,
Goni s puta piljuka i vrane
Zbudjaj duše gluhe i zaspane!"

A u pjesmi "Hvala braća" kao da samom sebi daje pljusku, da se ne bi oholio, naziva se "malovridnim slugom", koji ima mnogo na rovaši.

"Dobri brati, sijedi starče
Vsim od srca hvali!...
Preveć ste ga napuhnuili,
Ta mehurčac mali.

Puknut će od oholije,
Pazite na riči!
Kvari našu čut i srce,
Ki nas preveć diči."

U ovoj pjesmi izražava sav smisao svog života, geslo svog rada, srž i šilu, koja ga kreće.

Kad je covjek u covjeka upro cijev svoje puške, kad je brat brata ubijao, tad je pjesnik svu svoju bol, tugu i zalovanje izlio u pjesmama "Šanci". Šanci su to na bojistu, duboki, crni, smrtonosni, bolni, nizerabni. Svima vikne pjesnik tada:

"Narodi! Vaše srce je iz leda
Na njem ljubavi nij već jur nit slijeda."

Gora je opustila, stare drhtave ruke čekaju, čekaju sina u nadi, u vjerovanju. Neki puta izgleda, da pjesnik gubi svoj optimistički duh, a postaje pesimistom. Jer, "živim, još ne znam zač". Ali to je samo momentalno i pjesnik se opet vraća svojem ufanju, svojoj nadi.

Volio je ptice i djecu. Pjesme za djecu su pune morala. On je podučavao na svakom koraku. Svaka njegova pjesma je ne samo dio zarkog srca njegovog, već i dio njegove mudrosti i vještine podučavanja. U ova svrhu je napisao "Luku Vušilovića" i možemo kazati, da ne samo za djecu, već i za omladinu i za roditelje. Pjevao je o našem Dunaju, o našem pejzažu, o našim običajima. Trudio se, da bi narodno blago u obliku umjetničkog stvaralaštva još na viši stepet podigao i sve to predao budućim generacijama.

On se bavio i prevadjanjem. Prevodio je one, koji su vršili na njega najveći utjecaj: Petefija, Verešmartyja, Kempis Tomaša i Puskina.

Pokušao se izražavati i u baladskoj formi i sadržaju u stilu Aranja, no to mu manje išlo za rukom. On je izričiti liričar. Liricar milog i oštrog glasa. Njegove gusle bruju umiljato i grme velikom grmljavinom. Smjelo je udarao u svoje gusle i uspješno pojahao na hijelom Pegazu, ter nama ostavio veliko bogatstvo. Mi smo jerbaći njegovog duha, nema stanke na pola puta.

Budimo bolji, nego:

"Mi Hrvati bili smo, već nismo:
Zabit ćemo svoj jezik i pismo.
Ča još znamo, znamo nek pomučę,
Usta su nam stavljena pod kluce.
Judaši si srebernjake broju,
Klanjadu se zlatomu pozaju."

Sada, kada ste Vi Oče naroda trideset ljeta već na vječnom počinku, kunemo se, da jesmo i da će mo ostati Hrvati, da ne ćemo zaboraviti niti jezik i pismo, da što znamo čvrsto znamo, da ćemo dignuti naš glas i ispod ključa i jarma, da ne ćemo postati Judaši, nevjerni nikada, nikada.

Tumač: Lom i lin, mađjar: nevrijedno smeće.

Naslovi i Miloradićevih knjiga na hrvatski:

1. Dokazi silogizama protiv teza Mill J-a.
2. Temeljne teze pozitivizma i katolička kritika.
3. Stolni-ples kod moralista i matematičara.

rovaš, mađjar; nekada policice, na koje su bilježili dugove.
stuk: gradišćanski top.

Petefi: najveći mađjar. narodni pjesnik.

Veresmartuy: mađjar. romantičar, pjesnik.

Aranja: mađjar. pišac balada.

jerbači: naslijediti nešto od nekog.

jerbač: nasljedovlač.

LJUBAV U DRUGOM IZDANJU

Gojko Borčić

Obični smrtnici ne mogu ni sanjati kako je teško biti pišac. Oni samo traže gotove rezultate: lijepe, tvrdo ili meko ukoričene knjige i "napete" sadržaje. Zar je teško, gospodo čitaoci, sjesti uz pec u ove zimske dane i čitati? Pravi uzitak, reci ćete, a zaboravljate na jadnog pisca, na njegov rad, na trud koji neki zlobnici usporedise s trudovima roditelje.

Ima prijatelja pišca. Nisam shvaćao zašto takozvana čitalačka publika upravo grokće od zadovoljstva kada se on pojavi negdje na ulici. Tjelesno osobito zanimljiv nije bio. Vjerujem da većina od njih nije čitala njegova djela. Kako mi je bio prijatelj ja sam iz proste radoznalosti pažljivo čitao njegove stvarce.

Vražji momak znao je iz ništa stvoriti nešto. Tek sam upoznavši njega shvaćao što znači - umjetnik. Živeći dugo skupa neke smo događaje proživljavali istovremeno, ali moji su prema njegovima izgledali tako otrcano prosti, pa sam se plašio vlastitog pamćenja. Zato je između mene i njega uvijek tinjao neki plamićak zlobe.

Nedavno sam naglo promjenio mišljenje o mom prijatelju. Najme, moj se prijatelj zaljubio. Kazu da bez ljubavi nije moguće stvarati velike stvari. Svi poznati pisci radili su uglavnom podsticani ljubavlju prema nekoj osobi drugog spola.

S neizmjernom znatizeljnom očekivao sam novi rukopis. Kako je to VELIKO, (ne znam da li sam pogodio pravi izraz), citati rukopis prije nakladnika. Meni se uvijek činilo, da nakladnici svojim masinama unište draž noviteta svakom rukopisu. Danas su knjige masovna proizvodnja, nešto kao mudrost u konzervama, pa tako mora biti.

Čekao sam i čekao, ali rupis novoga djela nisam dočekao, žalostan, upravo utučen, sretah prijatelja na jednom proplanku našeg brda i odmah ga obasuh prijekornim pitanjima.

- Tvoja ljubav je obećavala plodonosne rukopise, a ti mi ništa ne pokazuješ. Što je po srijedi?

On je bio radosno umoran. Izgledalo mi je, da se mnogo promjenio. Gledao me je drugim očima. Odmahnuo je rukom:

- Rukopisi? Ja više ne mogu pisati, i čini mi se najbolje bi bilo abecedu zaboraviti. Bio sam strasan lažov. Moja prvasnja

djela, zapravo nedjela, samo su papir. Mislio sam ispočetka: ova nova ljubav slika je nizu drugih prolaznih "ljubavi". Ja eto tek upoznajem jedno drukčije stvorenje, što u meni izaziva prervalu zapretenih emocija iz mladenačkih dana, pa ne mogu pisati, jer ta lavina ne dozvoljava naviknutoj ruci pronaci načina novih izraza.

Znao sam i prije što znači biti prazan, bez ikakve misli i osjećaja, sjediti negdje u krčmi ili na klupi u parku i zuri- ti u okolinu kao u dosadne kazališne kulise. Vjeruj mi, sada je nešto drugo.

Ja sam osjetio u svojoj intelektualnoj zgradi potpuno po- manjkanje onih najsitnijih životnih istina. Ta mala djevojčica otkrila mi je jedan novi svijet. Što sam ja znao o ljubavi, na primjer? Sjećas li se onih ljubavnih odlomaka iz mog romana "Proljetna uzdisanja"? Kako mi se danas to gadi! Što je to polju- bac? Mi ljubimo žene kao što brisemo usta. (Ne znam tko je to rekao). Poljubac je čitava simfonija. Ali kakva, ne znam. Osim toga, svaki njen pokret, svaka riječ, svaki njen predmet, imaju u sebi nešto uzbudljivo. Ovih nekoliko dana spoznao sam niš- tavnost mog dosadašnjeg života. Jedna je pojava narocito karak- teristična za moje stanje. Sva ova silna saznanja ne mogu nikako izraziti. Suprotno je bilo ranije. Najsitnijim doživljajima dao sam objašnjenje bujicom raskošnih riječi. Sada? Ne mogu, ne ide pa ne ide...

Nisam tvrđa srca. Shvaćao sam prijatelja. Razumio sam nje- gove patnje i žalio ga. Znao sam - pisci i umjetnici pretjeruju. Ali što mi ostali možemo. Svatko ima svoj svijet. Pa ipak sam mu želio pomoći, iako bi se to zvalo prekršajem, prema poznatom pravilu nemješanja u nutarnje stvari drugih osoba.

Napokom sam došao do riječi:

- Potpuno te razumijem. Ali tebi nije ovo prva ljubav. Slič- ne sam izjave već nekoliko puta slušao od tebe. Htio bih znati, ako je za javnost, nekoliko detalja iz činjeničnog arhiva tvoje ljubavi.

On je zivnuo. Bilo mu je drago, makar riječima, ponavljati doživljene slike prošlosti.

- Poznaješ me dobro. Nisam naročito atraktivan za današnje mlade žene. One vole heroje Sile. Pozitivne ili negativne, nije važno. Vjerujem da poznati talijanski gangster Marciano ima na tisuće obožavateljica diljem svijeta. On je heroj. Ja sam, dakle, antiheroj. Povučan, miran, daleko od društva, podviga i javnosti. Istina, rado su me pogledavali na ulicama, ali samo kao figuru. Zato sam se čudio, kako me je uopće mogla opaziti. Ona je zapravo mene osvojila. Inscenirala je jednu malu zabavu na koju sam, uz ostale, bio i ja pozvan. Ja sam se, kao i uvijek, neherojski po- našao. Ona je ljubila moje ruke. Svima u društvu je bilo jasno: mi se volimo. Ja sam je od tog časa zavolio.

Što sam sve doznao od nje? Ona me indirektno poznaje već nekoliko godina, o čemu ja ni pojma nisam imao. Čitala je moje knjige. Zna čitave odlomke napamet. Ali nije mogla pomisljati na neku stvarniju vezu sa mnom. Ja živim u inozemstvu kao poznat i bogat umjetnik, a ona je mala i siromašna učenica u mojoj staroj domovini. Pa ipak se snašla. Otišla je do mog protivnika književnika i razbojnika Sase Fridricha (onog iz polemike izme- dju mene i lista "VIDIKOVCI"), te mu se ponudila kao trojanski konj, koji će ući u moju umjetničku kulu bjelokosnu, otkriti mo- je tajne stvaranja i tako me razoružati, sad kad sam na vrhuncu moci. Sasa, stari pokvarenjak, odmah je prihvati njenu ostroumnu ponudu. Dobila je sve neophodne papire i materijalna sredstva i oputovala je u inozemstvo. Tu je stupila u vezu s ostalim mojim

protivnicima. (Koji veliki čovjek nema mnogo protivnika?). Počela je organizirati prepađe. Najprije nevinim trikovima, kasnije onom večerom. Na toj večeri je doživjela slom. Ja sam je razoružao svojim neherojskim ponasanjem i ona je izdala Fridricha. Ona me je zavolila.

Premda je mlada, ne bi se reklo, da ne poznaje vještine osvajanja, ali ipak sam je nečim neobjašnjenim slomio. Sve mi je priznala. Ona me voli i to mi je dosta. Ona je....

Prekinuo sam ga grubo. Gledao me je začudjen mutnim očima sretnika.

- Kako se zove ta tvoja Julija?, oštro mu postavih pitanje.

- Olga Samaric, odgovori nevinim glasom.

- Buđalo, provali u meni suzdržavani bijes, pa to je ponovljeni slučaj iz tvog romana, iz ružičastog perioda stvaranja, "Vucica u jagnjećoj koži". Samo si zaboravio završetak. Ortaci Olge Samaric (ala te je nasamarila), napravili su jednu pogrješku, i on je (junak romana) otkrio, da je ta njena "ljubav" bila samo igra, kako bi ga zavela i odvela pod kontrolu krvnika i književnika Sase Fridricha. Ova zbiljska Olga tvojom te je vlastitom fantazijom prevarila.

Što mislite, kako je izgledao nakon ovog mog drastičnog otkriva. Malo je reci - kao ludjak.

Samo je ponavljao, da, da, da, da, da, da, i odjurio niz brdo kao preplasaena koza.

Sretah ga nakon nekoliko dana. Žurilo mu se. Reče mi da piše "Roman o jednom nenapisanom ljubavnom romanu". Očekujem s nestrpljenjem ovaj novi rukopis.

Tumač: groktati: svinjsko oglašavanje; svinja rokče.
otrcano: izlizano, dugopotrebljavano, (njem.: schäbig).
bujica: snažan mlaz, (njem.: Gießbach, Waldstrom).
Nasamariti znači prevariti na komičan način.

OPROŠTAJ

Tin Ujević

Ovdi usriđ luke naša mlada plavca
Uzdvigla je jidra voljna, smina i nova.
I hoteca pojti putom svojeg plova
Gre prez kog vojvode al zakonodavca.

Budi da smo virni krivovirna pravca,
Ništar manje čtimo (koko i zemlja ova)
- Ki va versih libar množ harvacki skova -
Marulica Marka, splitskog začinjavca.

U lipom jeziku, gdi "ča" slaje zvoni,
Mi dobrocasimo garb slovućeg greba
i tojoj ti napis dijacki i stari.

Zbogom, o Marule! Pojti ćemo, poni
Zaju imimo velu suncenoga neba:
Korugva nam cuhta; gremo, mi puntari!

PJESME

Stjepan Šulek

Ne znam

Ne znam koga da pozovem
 da vidi krvavu dušu maloga čovjeka
 ne znam koga da pozovem
 da se osvjedoči o životu ruža
 u sjenama bodljikavog grmlja
 o vodi koja je zaboravila svoj izvor
 i želi u nešto prostranog
 o maloј ribici kojoj prijeti
 velika opasnost prerane smrti

Trebalo bi pokazati čovjeka
 kome su povrijedile osjecaje
 lukave lije i prljave glave.

Smrt

Tubine države smrti i sredina patničkih duša
 svako je mjesto ove zemlje
 i nitko ne može naći mjesta gdje nema smrti
 i nitko ne može naći prostora
 koji bi bio tako veliki kao smrt
 i nema duše koja bi vidjela sebe u času smrti
 jer što više nema mjere
 to je izgubljeno
 propalo i vijечно

I reci što je smrt ako znadeš?
 - Mrtvac što leži na krevetu
 i ljudi ga oplakuju ako koga ima
 djeca se ga boje
 i onda ce ga pokopati u zemlju
 To je smrt i ništa više.

U mraku

Jer ovo je mjesto
 gdje su ljudi izgubili ravnotežu duha
 Tako
 Tu smo
 U paklu
 u paklu noći u kojoj se ne spava
 A moje oči gledaju na sve strane
 i htijele bi se osloboditi užasa gledanja
 jer gledaju živote nepotrebnih
 živote odbačenih i prezrenih
 živote jadnika i poluludjaka
 Iz jednog ugla slušam jedno iz drugog drugo
 a sve se to taloži u mom pijanom mozgu
 - Ja sam propali objekt

ja sam izgubljena ravnoteža
 Iz drugog ugla cuje se kao odjek ozbiljni muški
 glas

- Svi smo mi propali objekti
 svi smo mi izgubljeni
 Svi se smiju
 pijani su
 a jedan ženski glas opet zbori
 - Ja zaradjujem svoj kruh svake noći
 čekajući na ulici nesretnike
 i ja zaradjujem svoj kruh

Svi viču u kavani
 jer svi su pijani
 đvanajst je prošlo a nitko ne misli na svoj dom
 Vino

Pivo
 Ljudi zaboravljaju sebe
 život se pretvara u ništavilo
 žene čekaju na muškarce a oni se boje jer nemaju
 novaca

Oni su preko dana besposleni i tek malo zaradjuju
 preko dana spavaju
 malo jedu
 a preko noci piju pivo i vino
 U jednom se uglu svadjaju
 u drugom se ljube
 u trecem širomasi u nešto gledaju i čekaju
 Harmonikas svira
 i život teče dalje
 u noci
 u mraku.

Velegradaska noć

Velegradaska je noć
 prostor crvenih i šarenih elemenata civilizirane divljine
 red antikonstruktivnih elemenata nenapisanog zakona
 ludorija svih metafizičkih duša
 korijen i uvodna riješ velikih ideja
 kratke periode čudnovate inspiracije i časovi stvaranja
 kriminalnog vrijeme duhovnog pijanstva kaotičnih ljudi
 onesviješćenje duhova i paklena melankolija ponosnih života
 rodjenje velikih nada poniženih i pogażenih ljudi
 gubljenje prisebnosti lutajucih i kolebajucih
 i bijezanje u stanje alkoholnih agstaza
 uski doticaji usamljenih duša s jedinim Bogom u svojim sobama
 doticajna točka dobra i zla i svih elemenata materije
 svršetak Bozjeg mišljenja i početak duša koje se boje svjetlo-
 sti

i sve štete ovoga čovječanstva

Noć je puno toga
 naš prijatelj i naš neprijatelj.

ZA KULTURU MATERINSKOGA JEZIKA

Ognjen Borić

Mi živimo u jednom tužnom vijeku. Ma kamo da gledam, u školu, među djelace, na selo k seljakom, kamogod nek, svagdje umira naš lipi, slavni i bogati materinski jezik.

Pred kratkim časom vozio sam vlakom u Gradišće i došao sam u razgovor s jednim starijim mužem, koji mi je sledeće kazao: "Ja sam dobar Hrvat, ar moj otac me je odgojil po hervatsku, ali hervatski novin ne razumim".

Ja mu nisam dao odgovora, vec sam počeo o čem drugom govoriti. Meni je takova čovika, koji ne pozna materinskoga jezika milo, jer mu se nikad neće otvoriti krasota našega jezika. U sebi sam mislio: sigurno nije ovaj "dobri Hrvat" jos razmišljao o jeziku, koga on "hrvatskim" naziva, jer bi bio morao upoznati, da on uopće nije Hrvat, vec da govori samo neku mišavinu hrvatskih, nimskih i ugarskih rici, ca sam mogao vrlo dobro upoznati u njegovom govoru: "Nu der s manom, sitz bechsljat".

Naša je samo želja, da se ne upotribljavaju uz naše stare hrvatske rici i nimske i ugarske, koje našem jeziku uzimlju svu krasotu. Ne, mi se nedamo takovim pokosit, koji takav jezik nazivlju "hrvatskim jezikom gradišćanskih Hrvatov". Samo je po sebi razumljivo, da mi trebamo za stvari, koje se u toku časa novu pronajdu i nove rici. Ali zašto se uzimlju ove rici iz nimsčkoga jezika? Nije li mnogo pametnije, ako ih uzmemo iz hrvatsčkoga književnoga jezika? Ovako bi mi mogli naš stari hrvatski jezik popuniti i mi bi imali opet čisti gradišćanski hrvatski jezik. Jer mi samo na ovaj način moremo i na dalje uz "nimski ocean" opstati. Svaka nimska ric, koja u naš jezik ulazi, pelja nas za stepen bliže propadanju i konačnoj smrti našega jezika.

Nut je pitanje, tko da preuzme ovu zadaću njegovanja našega jezika. Ja mislim, da se ne varam, ako velim, da je najbolje, ako se za ovo pobrinu naši duhovni oci, učitelji i učiteljice, jer ovi muževi i žene stoje s narodom u najbližem dodiru.

Kroz stoljeca su bili duhovniki nosilci našega jezika, tim ča su nam po hrvatski prodikovali i da smo mogli pri sv. maši hrvatske pjesme jačiti. U časi, kad su nam Madjari prepričili naš jezik u školi, čuli smo hrvatski samo doma u družini i u crikvi. Zato smo Crikvi mnogo zahvalni, da uopće naš jezik još postoji.

Naravno je, da ima učitelj (uz roditelje) na dicu najveći upliv, i zato najbolju priliku, da dicu upozna tako svojim materinskim jezikom, da ga znadu ljubiti, cjeniti i lipo, čisto upotribljavati. Ali prije neg učitelj smije od dice to sve potribovati, ne smije zaboraviti, da je ravno tu dobra pjelda potrihna. On ne samo da mora jezik dobro poznavati, vec ga mora rado, često i čisto upotribljavati. Pred nijednim stanovnikom sela ne smije on najzad stati; osebito pred dicom pri podučavanju i zvana škole mora govoriti lip, čist gradišćansko-hrvatski jezik.

Isto tako neka radi i duhovnik! Neka se spomene na prodikacionici, da stoji pred njim hrvatski narod, koji želi čuti hrvatsku prodiku. Tim ce on mnogo za obdržanje našega jezika stvoriti.

Velika pogibelj za naš jezik je "Musik-box", koji danas već u svakoj krcmi stoji. Ali naša mladež ima jos zanimanja i za hrvatske pjesme. Glejmo nek, kako rado divojke i ditici u neki

seli pjevaju dalmatinske i druge hrvatske pjesme, ili pjesme od F. Sućica, kao i naše narodne pjesme. Ne bi li se mogli naši učitelji u zimski večeri sastajati s mladinom i ovakove pjesme zajedno pjevati? Lipo pjeldu nam kazu neka tamburaska društva, koja pri plesnih zabava barem 50-60% sviraju hrvatske pjesme.

Ja mislim, dragi čitatelji, da se ne varam, ako ovako mislim, jer ja i mnogi moji prijatelji vidimo samo ov put, kojim mi moramo ici, ako hocemo, da obdržimo naš materinski jezik.

O PISANJU DNEVNIKA

Julien Green

"Zašto pišem dnevnik? Ja ne znam. Ja sam ga počeo objelodanjivati 1928. Ali počeo sam ga pisati u mojoj dvadesetoj godini. Negdje sam već naglasio tu čudnu potrebu, da se mora govoriti sam o sebi. Uostalom ja na dan za to pisanje ne trebam ništa više, nego pola saša. Ja pišem vrlo površno, a pišem samo ono, što imam za reci. Ima takodjer praznih dana. Ja govorim o stvarima na najjednostavniji i najbrži način. Ako bih se ja kojim slučajem morao odreci navike pisanja dnevnika, mome bi životu mnogo nedostajalo. Za izdanje dnevnika ja ništa ne mijenjam, već skraćujem."

Paul Léautaud

"Razlozi, zašto se dnevnik piše, su različiti. Sud: najnapetije dnevnike, koji zaslužuju najviše pažnje, u svim vremenima pisali su tek obični, često nenaobraženi ljudi, koji su se zadovoljavali time, da su to rekli, što su oni vidjeli, što je njih dodirivalo s njihovim zvanjem, događajima, osobama, okolnostima, a to sve bez objašnjenja. Dnevnici književnika prečesto su puni literarnih pojedivosti, ali bez značenja; u njima se osjećaju obziri, proračuni, srdačnosti. To je jedan od razloga, zašto sam ja prilikom sredjivanja svojih papira, u jednom ljetnom danu g. 1950 bio u kusnji, da svoj dnevnik bačim u peć, u kojem, poslije toliko godina, uostalom ne znam, što sve stoji."

Dr. Ludwig Schmidt

"Dnevnik je dvorište u kojem svašta raste: ruže i karamfil, salata i kupus, u živicama koprive, a svuda opet kukolj..."
"Thornton Wilder u svom predavanju u München-u savjetovao je: Vodite dnevnik! No ima dvije vrste dnevnika: može se pisati za sebe i može se pisati za druge, za javnost. Ima književnika, čiji dnevnici vrijede kao njihovo životno djelo. Kad je Andre Gide na početku drugog svjetskog rata objelodanio svoj "Journal 1889-1939", taj je dnevnik odmah smatran za njegovo životno djelo."

"Najbolja djela velikih ljudi potjecu iz vremena, kad se još moralo pisati badava ili pak uz vrlo niske honorare."

(Schopenhauer)

OPASNOST JEDNOG PUTA

Književnost nije samo odraz života, ona je sam život. Njen razvitak ima put i hod, i ako se pu toga razvitka minira željama jedne političke, ili bilo koje druge praktične ideologije, književnost pruža otpor: sakrije se kao rijeka-ponornica, progovori ezopovskim jezikom, ili se prebaci u jednostrane teme. Ona se hrani sokovima prošlosti, te ako prekinemo nit njenog rasta, usahne kao svaki stvor. Život - kojeg je bogati dio umjetnik-stvaralac - ne podnosi kapuše, izdjelane prema usko shvaćenoj prošlosti, i zato to sakacenje života, to ukalupljivanje, mucno osjeca svaki umjetnik. Stvaralac je stavljen pred zid odredjenih senzacija, kao da je moguće ograničiti uzbudjenja, kao što se ograničava izraz.

Današnje političke, vjerske, kulturne i dr. prilike u Hrvatskoj imaju svoje "opravdanje" u našim slabostima iz prošlosti. (Moramo dodati i utjecaj stranih sila, jer smo maleni). Kod nas je nekad bilo moderno biti ljevičar. Nismo znali cijenići ono, što smo imali na dohvat ruke, onu ogromnu vrijednost naših, da se vulgarno izrazim, domaćih izvora. Kompleks manje vrijednosti, koji nam je svojstven, učinio je, da je izraz naše svakidašnjice bio zamucen utjecajem stranih tonova, jer smo rado gledali preko naših granica. Tek je Mile Budak (najviše, ali i ne samo on), otkrio ono, što i "primitivni" Kumčić nije mogao vidjeti, napivši se francuskog vina. Mislilo se, da su naše prilike nepoetske, a tome je najviše doprinio M. Krleža, koji za svoje stvaralaštvo nije imao životnu podlogu odgovarajuću brutalnosti svog izraza. On je bio i ostao stranac u našoj sredini. Nažalost, ne samo on.

Smiješno bi bilo sada, ponovno, postavljati ograde piscima. No vrijeme, kao najbolji konservator umjetničkih istina, pokopat će lažne plodove. Koga će na pr., za pedeset ili sto godina zanimati proza M. Krleže, kad izbljedi interes za faktografski sadržaj njegovih radova, a ostane samo skrto mu poznavanje vječnih ljudskih vrijednosti? Ona atraktivnost bizarne prostote Krležine proze bit će interesantna samo s lingvističke strane, a političko-socijalna komponenta predmet proučavanja sociologa, dok će umjetničkog ostati nešto za stivo radoznalim prebiracima prošlosti, a možda će i to pripadati samo povijesti književnosti.

Nažalost, danas u Hrvatskoj, prema službenom naučavanju, postoje ustoličene veličine i u njih se ne smije dirati. Čitava literarna zgrada stoji na tim stupovima. Postoje izvikani sudovi, koje ljudi nekritički primaju, i, ako se netko pojavi s drukčijim mišljenjem, smatraju ga, blago rečeno, čudakom.

Teško je odrediti pravu vrijednost suvremenika. Ipak, čudno je, zašto se nije našao netko, koji bi ozbiljno pročitao na pr. Nazora, ili Cesarica, ili Tadijanovića, kao što je to povremeno činio književni kritik Stanišlav Šimić? (S kojim se, uzgred budi rečeno, u mnogo čemu ne slažem). Zašto se ne nadje kritičar, koji bi proučio našu socijalnu predratnu literaturu? Zar nije neobično, što se još nije pojavio umjetnik, koji bi napisao jedan tipični hrvatski roman. Eto, naša je proza, prema mom mišljenju, danas veoma jaka. Ali naši književnici poznaju samo svoje uske, regionalne probleme, i vrte se oko stvari, koje su druge literature već davno "prozvakale".

Današnja ideološka zbrka u Hrvatskoj još više pogoduje ovoj neodredjenosti. Možemo utvrditi, da samo izvorni tekstovi vrše prirodni utjecaj, što nije dovoljno za početnike. Na razvoj literature utječu kritičari, pisci osvrti i pregleda, selekcioneri i svi pismeni mislioci, a, ako su pojedinci oslonjeni samo na vlastito proučavanje, teško će moći smjelo suditi, jer su prepusteni, da uvijek ponovno otkrivaju Ameriku. Danas ti nedostaci prošlosti

potpomažu komuniste pri pokušajima niveliranja kultura razne visine na teritoriju države FNR Jugoslavije.

Zbog svega ovoga, nije čudo, što je razvoj literature kod nas krenuo u pravcu, koji normano ne bi bio opravdan. Vladajuća ideologija, potpomognuta ljevicom i "oslobodjena" slobodnog otpora, vrši nevidjen pritisak, kojega se posljedice već počinju nazrijevati.

čovjek sa sposobnošću umjetničkog shvaćanja života, u današnjim hrvatskim prilikama, ulazi u život osakaćen, prije spomenutim konacnostima, a svakodnevno se sukobljuje sa snagom ideološke želje kompartije. Oscilirajući između labavih temelja starih literarnih zdanja i cvste sake dijalektičko-materijalističke ideologije, sklon je ponovnom bježanju od tako mu bliskih problema, koji vape za umjetničkom obradom.

Tesko je u ovakom malom napisu osvijetliti sve komplicirane uzroke i posljedice naglog zaokreta mlade hrvatske književnosti, ali želimo istaknuti nekoliko dominantnih posljedica, više kao signal za uzbunu nego kao prelamanje štapa.

Zamislimo se u položaj nekog mladog literata, koji je tek počeo umjetnički doživljavati, a prisiljen je živjeti u današnjoj Jugoslaviji. S jedne strane, nalzi se kompleksno stanje nerazvijene prošlosti i skućena današnjica, a s druge strane, njegov umjetnički i etički sadržaj. On vidi jasno: ako se prikloni "državnoj umjetničkoj ekipi", ne će njegova unutrašnjost moći progovoriti prirodnim glasom, a, ako se povuce u se (što njegovoj reproduktivnoj snazi škodi), život će mu biti gorak. Ilustriram te krajnosti: Komunisti, književnik Mladen Oljača (Srbin) priznao je, da je dobio ponudu od jednog bosanskog ministra, da krene u tvornisu i o njoj napiše djelo, a bio bi za to plaćen iz tvorničkog platnog fonda kao kakav bravar!

Povuci se u se, u kucu svojih doživljaja i privatnih realizacija, nije za književnika zdravo. Piše mi prijatelj: "Toliko imamo ideja i zapazanja, ali nemamo suradnika niti okoline, s kojima bi oblikovali životno iskustvo. Postoje ljudi s dragocjenim spoznajama i velikim unutaršnjim radom, ali svi su se povukli u svoje oklope. Sumnjičenje i nepovjerenje je uzrok paralize životnog ambijenta kod nas. Ljudi su izgubili perspektivu, a njihovo iskustvo i intelektualna analiza još više produbljuje njihovo beznadje."

Književnik je okružen TABU-ima. Ne smije zaći u tematiku, koja bi, izražena, bila nepoćudna režimu. Kao što se "narodna vlast" bori protiv "kulaka", "popovskog utjecaja", i "ostataka buržuazije", tako preko svojih moćnih predstavnika u Savezu književnika i u drugim državnim ustanovama kažnjava "književna zastranjivanja." Zna se, što znači za jednog mladog književnika izdana knjiga, prva izdana knjiga. Ako je partija protiv nekog sadržaja - knjiga se nikada ne će tiskati. (To nikada ipak shvatite kao književni ukras).

Nije tako lako slomiti umjetnikovu šiju, i namjesto glave koja misli, postaviti automat za izvikivanje parola partiji. (Zamislimo Nazora i njegove stihove: "Sve što je teklo kojekuda, svrni u jedno; u korito, pa veliku rijeku stvori, drug nam Tito, Tito, Tito..."). Duhovnost mora negdje izbiti, umjetnička ticala moraju naci predmete doživljavanja, ili krzljati, ipovuci se u tamu starenja. Ptemda su komunisti natakli mladim književnicima konjske očne stitnike, njihova se umjetnička znatizelja okrenula drugim prostorima. Posljedice jedanaestogodišnjeg djelovanja rusilačkih snaga slabog odgoja ((u etickom smislu) i jos porazniji svakodnevni životni primjeri utjecali su na ovaj skruti zbor drugih prostora.

Rezignacija, bezperspektivnost, odsustvo moralnog kriterija, seksualna problematika, pomanjkanje vrijednih ideja, siromaštvo

problemima, izvještachenost, plitkoća obrade, sve su to mane, koje više-manje nalazimo u djelima mladih pisaca. Priloge marginalije napisane uz čitanje nekih novela, objavljenih u časopisu "Krugovi" godina 54., 55. i 56.

Vojislav Kuzmanović: "Fuga": Izgubljeni poluintelektualac u svom svijetu obmana, koje su toliko porasle, da njemu izgledaju ravne životu. On je lutalica, opterećen nostalgijom i varan vanjskim bljeskom stranog svijeta, fantasta malih neispunjenih fantazija i sladostrasnik bez prakse. "Petar na pijesku": Čovjek razapet između sirove prošlosti i lažnog položaja u današnjici. Kod njega su se praznina života i nehumanost združile. Smrt i najniži fizički osjećaji dominiraju njegovim "intelektualnim" životom. Život nema svrhe. "Krvavo krilo": Problem seksusa mnogo privlači ovog pisca. Seksus je shvaćen kao uzrok, a ne posljedica ljubavi. Žena mu je fatalni rekvizit u sudbini muskarca-muzjaka.

Ivan Kušan: "Sam": Vizija užasa rata, dana kroz razmišljanje jednog bespomoćnog intelektualca, kojega ubiju, jer je zapravo sam napadao čitavu četu, misleći, da s njim idu ostali njegovi sudrugovi-vojnici. Njegov prezir prema toj masi, koja s njim "nastupa", odudara od njegove želje, da i on u tom jurišu ne bude zadnji. Prezirući množinu, ne može se oduprijeti njenom utjecaju. Na kraju ga jedan, od tih iz mase, dok leži mrtav, naziva - budalom.

Ivan Slamnig: "Otići i vratiti se": Arcibaševski motiv osvajanja žene. Junak ove novele je abnormalno bezosjećajan; kao automat on opaza i uvidja, ali životni potresi na njemu ne ostavljaju trajne udubine.

Ivan Košutić: "18 godina, 7 mjeseci i 3 dana": Opet susret s temom: prevarena žena. Ovdje je fabula dovoljno realistična, ali zaključci su nevjerovatno nepotrebno izostavljeni: nitko nije kriv, nitko nije kažnjen, a jedan se mladi život ugasio. Mladu djevojku je imao i ostavio mladić, i ona se ubija. Posljedice čina ne snosi krivac!

Krsto Špoljar: "Dvojica s obale nečistih": Sad je na "redu" obratan slučaj: prevaren muž. Zapravo dva prevarena čovjeka. Jedan je grubo varan od žene, a drugi vara sebe i svoje bližnje, da bi u njihovim očima izgledao bolji. I u ovoj noveli nigdje nema izlaza: muž ne oprašta svojoj ženi, iako nema razloga za to, a slabije spoznavši svoju slabost, ustraje u tom. Mračna atmosfera i problematika dosta zanimljivo donesena, ali zar nismo ovu više puta čitali u boljoj obradi? Neka nam ove marginalije završi uz pjesmu mlade pjesnikinje Vesne Krmpotić: "Svejedno mi je":

"Svejedno mi je, tko se sa mnom smije,
i tko suti uza me u hodu.
Svejedno mi je, čije su to ruke,
čija usta, igračka i stope?
Svejedno mi je, tko je, koga volim,
i kuda me spušta ova staza."

(Krugovi, 5-1955).

Na Zapadu "cvjeta" slična proizvodnja (Sagan: "Dobar dan, Tugo"), ali zar se mi nalazimo na istoj daljini kao Francuska ili Njemačka? Mislim, da nismo. Pa li su protiv ovoga komunisti? Da, jesu. Ali samo toliko, koliko to smeta njihovim ideološkim potporama režima. Oni se tome rugaju, ali sami nisu čisti od toga.

Za hrvatsku mladost, koja je već pošla putem umjetničkog spoznavanja i stvaranja, opasnost ovoga puta je velika. Postojeće stanje ne odvraća pogleda od ovih opasnosti, čak naprotiv... Ako se zanimanje za ove teme produži, mogli bismo, prije vremena, nezdravo ostarjeti. Prilike nam se čine još tragicnije zato, jer

su tako naglo postale tuđe našim željama.

Drugi dio književnog stvaranja kod nas ušao je u čistu, rafiniranu poeziju, koja je za sva vremena ideološki nejasna. Mo- gu joj komunisti prigovarati, da je "nešovremena", (jer ne pjeva o kolicima, udarnicima i kubcima prebačenih normi), ali ona os- taje kao tragični biljeg jednog teškog vremena, kad se moralo pi- sati isključivo osobnom muzikom stihova, što za neke i jeste fun- damentalna poezija. g.b.

POLOVIČNI ČLOVIK

Rado bi on htio biti pobožan i dobar katolik, ali on još uvijek nije došao do duboke spoznaje ča znači biti viran crikvi i Bogu, jer sve ča je do sad u tom smislu pokušao i poduzeo, nije imalo mnogo uspjeha, trajnoga uspjeha. On se volio moliti samo u onim časovima, kad je bio za to duhovno sposoban, kad se s nekim posebnim odusevljenjem mogao udubiti u pravi smisao mo- litve. On je doduse skoro uvijek bio zadovoljan svojim molitvama, no moliti nije mogao dugo, najviše pet minuta. Bio je u stanju moliti se i dulje, čak i pola sata, ali bez da je mislio na izgo- vorene riči, jer više nije bilo potrebne koncentracije. On je upo- znao, da do takovih molitava nima nikakve koristi i nikada nije molio više od pet minuta. On se osjećao sričnim samo u onih pet minuta skrušene molitve, a sve drugo ča bi prekoračilo to vrime, za njega više nije imalo znacjenja. U tih pet minuta on se osje- cao združen s necim ča ga je radovalo i oslobadjalo težine nevol- ja ovoga svita. Mnogo je puta on zazelio, da takova dusevna srica bude uvijek u njemu, da ga ona prati na svim putevima, u svim situ- acijama. Medjutim, samo muu teškom mučom kadkad uspjevalo, da i u časovima depresije i najdubljeg siromaštva, bude tako radostan, kao i za vrime molitve od pet minuta. Činilo se, da Božja milost traje samo pet minuta i onda ga opet napušta, da bi se u njega, Jive, za neko vrime opet povratila. U ostalo vrime malo je Jive mislio na Boga, dobrotu, človičnost, na Bozju milost i človičje dostojanstvo. On se najviše bavio mislima o ubistvu človika, sa- moubijstvu, o slavi i zalio je ča Hitler nije uspio pokoriti sve narode i nađ svima postati vrhovni gospodar. On zapravo u svom zitku nije proveo mnogo sričnih časova. Šetajući dugim bečkim ulicama, govorio je on po stoti puta jedno te isto: "Bog je naj- veca hulja. Zar on mene stvorio samo zato, da me muči i da mi neda ni trunke od tih srica ča većina ljudi ima, zar on ne vidi da sam ja slab i da ja ne mogu ništa, zar mi on zaista ne će po- moci, da ja već jednom postanem zrel človik?".

Jive je mladic, koji već mnogo godina živi u velegradu. Tu je on svrsio gimnaziju, tu sad studira umjetsnost na universitetu. U toku svoga skolovanja mnogo je puta htio postati uvjereni ko- munista, ali to mu nikada nije uspjelo, jer se kod svakog poku- ssa iznova uvjerio, da i komunisti unatoč lipih parola, na naj- lukaviji način izrabljuju milione i milione nevinih ljudskih du- sa. Svaki puta, kad je bio na pragu, da i on postane propagator novoga društva, klonuo je i nije mogao, da se podcini zakonima komunističke stranke. Njegov prijatelj Drzislav, inace već dugo- godišnji član komunističke stranke, neumorno ga nagovarao, da se već jednom učlani u komunističku partiju. Drzislav mu uvijek govorio jedno te isto: "Ti si sposoban decko, imas realne poglede na svit i mi te tribamo". Ali Jive je uvijek nakog kratkog razmišljanja ova- ko odgovorio: "Pusti me na miru. Ne mogu da budem to ča ste vi. To sam ti već rekao". No, kad je on, Jive, u studentskom društvu

vidio, da skoro svi članovi društva jednoglasno psuju komuniste i neodobravaju Držislavovim komunističkim nazorima na svijt, onda je on osjećao, da su članovi toga društva obični nitkovici, podle i niske licnosti, jer, da oni nisu izgrađeni i svijesni i antikomunisti, pa prema tome njihovi argumenti nisu vridni, jer nemaju ideoloskih pozadina. U tim je momentima Jive fanaticno branio prijatelja Držislava i svima se izdavao za mladog komunistu. "Jedino je komunistička partija u stanju, da vas nauči pameti", vikao je i lupao rukama po stolu, Jive.

Vidimo, da sad Jive isto tako želi postati i katolik; "ali ja ne ću katoličku crikvu nikada razumiti, ja ju mrzim, jer meni nije dana sposobnost, da strpljivo nosim križ zitka sve do groba". U nedilju triba poci u crikvu, čuti propovid, moliti se, jednom ričju, treba se malo zrtvovati i zajedno s nepoznatim ljudima promatrati i u duhu pratiti djelo svećenika na oltaru. A on to ne može svake nedilje. Mnogo je puta u katedrali sv. Stjepana pokušao prisustvovati kod velike mise, ali nikada nije mogao izdržati ni deset minuta. Kao da ga je djavo natjerao iz crikve! Jer za njega sva ta drama kod oltara nije imala nikakvog značenja. U vrime, dok je crikva puna stranih i njemu nepoznatih ljudi, on ne može stalozeno i skruseno moliti niti jednog Oće Nasa. Kod svakog pokusaja izjurio je nakon pet minuta natrag iz crikve i svaki puta sjeo u neki park, gdje je poceo psqvati sebe, svit i Boga, jer, da zašto i njemu nije dana ona dusevna i duhovna izdržljivost kao sto je dana drugim ljudima! Ipak, izgleda, da su mu u crikvi smetali najviše ljudi, ti, njemu nepoznati ljudi i da samo zbog njih nije mogao doci do dusevne koncentracije, smirenja.

Kako bilo da bilo, on želi, da čitav njegov žitak bude onakav, kako Bog zapovida i hoće. I on se naućio, da u toku poslije-podneva zalazi u barokne crikve. Barokne mu se crikve naroćito svidjaju, jer one su uvijek u polutami, ca njega narposeban način odusevljava i veseli. Poslije podne crikve su skoro uvijek prazne. Tek tu i tamo sidi po koja pobožna duša i skruseno se moli Bogu, ili crikvenjak uređjuje oltare i to su oko tri sata poslije-podneva sva ziva bica u crikvi. On klekne u klecalu i smjerno gleda čas u jedan, čas na drugi oltar. Slike i kipovi, dragi su mu. On se sad može mirno moliti, jer smirenje, nitko ga ne smeta. Kroz prozore ulaze u crikvu traci svitla. On se raduje svojoj sposobnosti, da može tako mirno i lipo moliti. Kad prestaje sa svojom molitvom, onda radozno promatra ostale posjetioce u crikvi. I oni su svi uvijek pobožni, tužni i zamišljeni. Tađ je Jivu jasno, da se ovi ljudi mole Bogu, da im on pomogne u njihovim nevoljama, u njihovim poteškocama.

Nakon molitve i promatranja, s radosnim raspoloženjem napušta crikvu i opet se izgubi u gradskoj masi.

stjepan šulek

Al' nada sve, što krš ovu kiti
Krst je časni, što se nad njom visi.
On je, što ve u nevolji jači;
On milostiv, što ve nebom štiti.

(Ivan Mažuranić)

PRIJEDLOZI I SUGESTIJE ZA PROPAGANDU NA NUTRA

"NAŠ TAJEDNIK" od 4. listopada piše o potrebi propagande na nutra, koji je prijedlog došao od strane HAK-a u časopisu "GLAS". Međutim "NAŠ TAJEDNIK" nije se pobliže pozabavio tim pitanjem, već je samo naglasio važnost folklornih grupa: tamburaških, plesaćkih i pjevačkih društava.

Mi bi sada od naše strane imali u pogledu propagande na nutra konkretne prijedloge i želimo to ovdje istaci.

1. Na generalnoj Sjednici HKD-a saznali smo, da je Uprava HKD-a u toku prošle radne godine održala samo tri Sjednice. Mislimo, da je to za buduci rad društva premalo i da je potrebno više Sjednica. Svaka Sjednica mora biti organ, gdje se donasaju rezultati prošlog rada i donasaju zaključci i zadaci za budućnost. I na Sjednicama HKD-a trebali bi se odrediti konkretni zadaci za svako folklorno ili koje drugo hrvatsko društvo. Za uspješnu provedbu propagande na nutra na buducim se Sjednicama moraju odrediti ljudi, koji će poci u hrvatska sela i svojim nacionalno-gospodarskim predavanjima podizati hrvatsku narodnu svijest.

2. Dolazi zima i bas pravo vrijeme za taj važni narodni posao. HKD moralo bi pravovremeno to sve organizirati. Svako društvo posebice trebalo bi u tome odigrati svoju ulogu. A HAK svoje. Zato bi bilo dobro, da HKD poziva na svoje Sjednice i članove HAK-a. Od nas ce se sigurno naci mnogo dobre volje i idealizma za taj posao. Inicijativa i aparat je ovdje. Potrebna je organizacija.

Nadalje. Dosta se govori o tome, da bi se moralo nastupiti na radio-emisiji. Međutim vidi se, da nedostaje programa za nastupanje hrvatske nacionalne manjine na radiju. HAK ce sigurno biti spreman, da u tome pomogne, bilo sastavljanjem programa ili kojim drugim radom u tom cilju. Jer treba iskoristiti svaku stvar, koja na bilo koji način koristi kulturnom razvitku gradišćanskih Hrvata. Nastupanje na radiju naročito je važna stvar u tom pravcu. To je legitimacija naše postojnosti, naše narodne kulture i naše volje za budućnost.

Ovo bi bili sve naši narodni poslovi i svaki onaj ko je iskreni prijatelj nacionalnih manjina i njihova nacionalna razvitka, u tome ce nam pomoci. Naš hrvatski materinski jezik nama je drag i zato mi hocemo, da i naša djeca i unučad govore hrvatskim jezikom, i da i njima hrvatski jezik bude materinski jezik. Svoje cemo vjerno cuvati, a sve drugo poštivati!

U.

ČITAJTE I DALJE ŠIRITE NAŠ "GLAS"

JEZIČNI OGLED
Po Maretiću i.h.

L.Lj

ladica je iz njem. Lade. Kod nas vrlo gusto hasnovana rič. No bolje je reci: škrinja.
lakom. Nije dobro, ako se veli: lakom za čim, nego: lakom na novce, na vino. Tako je i s glagolom lakomiti. Pravilno se dakle kaže: lakomiti se na zlato.
letak, gen. letka, Flugblatt; nije dobro reći: letaka.
lice mjesta, na pr. uvjerio se na licu mjesta. To je latinizam: in facie loci. Bolje je: na samom mjestu.
licemjer, licemjeran, licemjerje (Heuchler), riči su iz staroslavenskoga. Narodne su i bolje riči zato: pretvorica, pretvoran, pretvaranje, - kako se i kod nas govori.
lik, kao drugi dio složenih riči nalazi se i u narodnom jeziku, na pr.: bljedolik, mladolik (blijedoga, mladoga lica). Ali opet narodni jezik ne pozna ovakovih složenih riči: srcolik, zvjezdolik; zato se to piše i govori: srcast ili nalik na srce, zvjezdast ili nalik na zvijezdu.
listati, blätter, na pr. kakovu knjigu, u tom je značenju germanizam; bolje: prebirati.
listonos, Briefträger; bolje: pismonoša.
lovacki pas, Jägerhund, pak lovni pas, Jagdhund, to dvoje treba razlikovati.
luknja, velu neki naši štokavci, to je od Lücke, Loch; čakavci kazu: skulja, književna rič je: rupa.
ljuba, ta rič najviše znači žena (prema mužu); redje znači i: ljubovnica, milosnica. Uostalom, to je pjesnička rič i ne pristaje u običnu prozu.
Ljudevit, je dobro naše narodno ime već od davnine, ali ono nije isto, ča je u njemačkom Ludwig. Za Ludwiga treba hrvatski pisati: Ludovik, no kadkad se piše i Lujo.

ŠALA

Mlada djevojka reče svojoj dobroj prijateljici: "Ja si više ne kupujem parfume. Znaš, moj prijatelj reagira samo na kuhinjske mirise".

Na vratima psihoanalitičara sastaje se dvije filmske dive iz Hollywood-a. "Dobar dan", reče jedna. "Jesi li ti tek u dolasku, ili pak već u padu?" "Kad bi to ja znala, draga moja, onda me ne bi bilo ovdje", odgovorila je druga.

Kad su djevojke tako stare, da već smiju same izlaziti, onda više ne izlaze same.

Muž, koji svojoj ženi ne može lagati, malo je obziran prema njenim osjecajima.

Svaki čovjek ima dovoljno mogućnosti, da si formu vlade bira sam po svojoj miloj volji - crnu, plavu, sivu ili crvenokosu.

Prevedeno iz časopisa: "Das Beste".

D O D A T A K

H I Ž A D R A Š K O V I Ć

T r a g e d i j a u 4 č i n i

- III. č i n -

MJESTO: soba hausmajstorice Anice Matuška s "modernim" pohištvo.
VRIME: tri ljeta kasnije, jesen 1947.

1.KIP. (Anica predstavi čaja i peciva pred svoju sestricu Katicu, ka je došla s jutrašnjim autobusom u Beč i se ravno raspravlja).

ANICA: Zami si malo teploga teja i ča za pogrisc.

KATICA: Ali daj mira! Ja sam i tako ručevala još doma.

ANICA: Oh, to se je putem zdavno potreslo. Ji! Pak mi povidaj, ča j' doma novoga. Su mi i naši ča poručili? Su zdravi?

KATICA: Da. Pozdravit su Te dali.

ANICA (zabrinuto): I otac? Ne srdi se već na me?

KATICA (brzo): Pravoda i oni ... (zategnuto) Nek... Kako ću Ti reć... Njim ne ide najbolje.

ANICA (prestrašeno): Za volju Božju! To nisu betežni?

KATICA (pokusi malo okolo umatat): Znaš najveć sam i zbog toga došla. Vaša mat su me prosili, da Ti povim...

ANICA (prekine Katicu): Ča da mi poviš? Kako ide ocu? To se nij ča stalo?

KATICA (pazljivo): Nazimili su se. Jednoč je je mrzla godina u jeseni. Od onda su pokašljivali...

ANICA: Ali to su veljek doktora zvali!?

KATICA: Da, zvali su toga staroga, ki je nemer gruban, ali ljudi mislu, da vraćit bolje zna neg mladi.

ANICA (nestrpljeno): Pak ča je rekao doktor?

KATICA (jeca nešikano): No ravno zbog toga su me poslali vaša mat. Da bi se dalo još ča uredit... znaš i zbog jerbinstva...

ANICA: O Bog i Marija! (ruke zdigne i sklopi). S tim kaniš reć, da su otac na smrt betežni?

KATICA (prestrašeno): To ravno ne... Ali doktor je dao poslat odmah po farnika...

ANICA (lamlje s rukami i počne zdvajati): O Bože moj, Bože moj! Zač mene ne zameš! Mene, ka sam mojemu ocu toliko žuhkih dankov uzrokovala.

KATICA (prestrašeno ju batri): Neka si tako k srcu zet, Anica! Otac ćedu Ti oprostit! Jur su Ti oprostili. I - ako dobro znam - su jur i na Te pisali sve. Samo još bi se rado pominali s Tobom.

2.KIP. (Netko tuca na vrati) Osobe Anica, Katica, Hedvig.

KATICA (prekine svoje riči): Negdo tukeće na vrati, Anica.

ANICA (tareći si suze): Gdo ravno sada ide?... Herein.

Hedvig (nutar stupi i reče po bečansku): Guten Tag. (Oštrije pogleda Katicu) Ah to si Ti Katica? Serbus. Ča j' doma novoga? Ča naši doma?

KATICA: A mer se još imadu. Čuda djelat moramo svi skupa. Pak znaš, kako je na selu. Vam gospam u Beču je lipo i lako, kad si ne morate hrba-te pukljavit kod znanjanja krumpirov.

HEDVIG (presiče Katicu): Aj, muči mi! Neka nam bit nenavidna. Misliš, da mi nimamo naše teškoće? Bud Anica? (Pogleda Anicu) Ali ča je s Tobom? Ti si mi danas jako zaplakana i blijeda.

ANICA (jako tužno): Otac su doma na smrt betežni.

KATICA: Nisam rekla, da su na smrt betežni, Anica. Nek da doktor nima čuda ufanja

HEDVIG: Aj poj! Doktori su trotli. I Hofratu kod nas na drugom spratu su rekli još lani, da će umrit. Pak još svenek živi.

ANICA (teško zdahne): Kad bi bilo nek i kod oca još tako, da bih je mogla još za oprošćenje prosit, da bih im mogla još ku slatku uru načinit. (Počne se na novo plakati).

KATICA: Bog će Ti sigurno uslišit ovu prošnju.

HEDVIG: Ali će ce reć Valter? Ta je još sveneg jako srdit na vaše domaće.

ANICA: U ovom poslu mi nima ništ pregovarati ili zapovidati.

HEDVIG: No mer s ovimi muži je križ. Moj je opet popio skoro cio za-
služak ovoga tajedna. Jutro su mi ga pijanoga doprimili. Da bi ga kuga
odnesla. Nek špot imam s njim.

KATICA (čudeći se): Poj, ča Ti ne veliš. A ja sam mislila, vi živite
u Beču, kot u raju. Sveneg svetak, sveneg lipa pratež, sveneg zabava...

HEDVIG: No mer ja sam rado Deči. Kad nek muži ne bi bilo, ili kad
bih ja drugačijega imala. Ja sam mislila, da ću uz mojega gospa bit. A
ov vrag se upija, još i zbio bi me. Ali, nebere, uza me nima čuda govorit.
Danas će si dostati svoje, kad se rastrizni, da će si zapametiti!

KATICA: Sad vidin, da i vi nimate sveneg lipo i lako.

HEDVIG: Bome ne! Ali tomu su samo muži krivi. Jedan se upija, drugi
karta, treći bi se svako drugo ljetu raspitao. (K Anici se obrne). Anica,
i Tebi svitujem, da bolje paziš na Valtera.

ANICA (preplašena): Opet si ča vidila?

HEDVIG: Ja ne. Ali povidali su mi, da su Valtera vidili s Frau Vra-
nekom u kino pojt.

ANICA: To je nemoguće!

HEDVIG: Ja Ti nek tuliko velim, pazi! Ar ta udovica, to ti je čemer-
njača. Igra veliku gospu, da znori sve muže u cijeloj okolici. A meni se
čini, da je sad ravno na Valtera hitila svoje oči.

KATICA: Ča Ti ne veliš?

ANICA: Aj, ljudi preveć simo-tamo govoru.

HEDVIG: Ne giblje se lišće, kad ne puše vjetar. Nek neka zagovarati
Valtera. Pazi bolje na njega!

KATICA: No čujete, ja si nisam mislila, da je tako ča moguće.

HEDVIG: Bome duša. Druge okolnosti, druge teškoće. Vi na selu imate
teško djelo. Ali zato imate vašu familiju, vaš stan i vaš mir. A ovde
na varošu Ti uvijek stoji drugi na pragu, pak Ti zmuti ili muža, ili
sina ili kćer. A paziti moraš na nje kot na vlašće oko.

3. KIP. (Valter stupa nutar).

VALTER: Guten Tag. Ah, Besuch imamo. Grüß Dich Gott, Katica. (Pozdravi
Katicu pak se obrne k Hedvigi.) I Ti si opet ovde? Ti imaš boljši
sveneg lazno?

HEDVIG (oštro): Vrana veli vrepču... Ako si Ti tako teško zaposlen,
povi ča si Ti dosle danas udjelao, Ti tahanirer!

VALTER: To Tebi ide mačku sputa, Ti trubava! Ja ne morem bit zato,
da su me hitili van iz službe kod policije. A nisam od onda pokušio
sve? Ali nigdor mi nij htio pomoć. A najmanje moj tast. Da b' se utopio
u svoje bogatstvo, ta pohlepni bogati paor!

ANICA (zavrisne bolno): Kako to govoriš, Valter? Za volju Božju
muči! Otac su teško betežni. Katica mi je došla povidati, da me zovu
zbog jerbinstva.

VALTER (jadovito): Da mi nimaš pojt k tomu človiku, ki je umorio moje
jedino dite, ko je moralo zbog njega ugladiti po frontu.

ANICA: Ča to govoriš, nesrićnjak? Muči jur jednoč s tim! Znaš dobro,
da naša Helga nij ugladila, neg je od difterije umrla.

VALTER: Ali ne bi bila morala ubetežati, ako ima dost moćnu hranu.
A tvoj otac mi je vrata pokazao, kad sam ga išao po frontu hrane pro-
sit. No danas već ne pravamo pomoći gizdavoga Draškovića. Neka bi bio
onda pomogao, kad mu je bila jedina kćer po drugi put noseća u zimi
po frontu i zbog glada nij mogla iznositi diteta.

ANICA: Opet to ponavljaš. Ti dobro znaš, da bi bila ja mogla poro-
dit pošteno dite. Ali ti nisi hotio! Ti si me silovao, da...

VALTER (ju presiće): Ja sam Te silovao? Silio Te je Tvoj pohleplji-
vi otac, ki te je zatajao s mužem i dicom skupa.

4. KIP. (K dosadašnjim osobam pristupi "Frau Wranek". Nje tucanje na vrati nije čuti zbog jako glasnoga razgovora.)

FRAU WRANEK (rugajući se): Entschuldigung. Habe nicht gewußt, daß da eine Volksversammlung abgehalten wird. (Higne Valterus.) Herr Matuska, könnten Sie mir helfen, einen Kasten in meiner Wohnung umzustellen?

VALTER: Sofort, gnädige Frau.

WRANEK: Ich erwarte Sie recht bald. (Sladucko:) Auf Wiedersehen.

5. KIP. (Frau Wranek projde. U sobi ostanu Valter, Anica, Katica, Hedvig.)

ANICA: Sramnjača jedna! (Grozeći se za Wranekom.) Sad dojde još i u našu sobu za Tobom.

VALTER (grozećim glasom): Moment! Ča s tim kaniš reć?

ANICA: A da su Te vidili s njom u kini.

VALTER: No pak ča je va tom? To ti je sigurno ova čvalja došla po-vidat. (Kaže na Hedvigu).

HEDVIG (borbeno): A pak? Ča si je Anica zaslužila takovo ponašanje od Tebe?

VALTER: To Tebi ništ sputa ne ide. Ako Te još jednoč najdem ovde, hitit ću Te nasred puta!

HEDVIG: Koga? Mene?

VALTER: Da te ne najdem ovde, kad se vratim od gospe Wranek!

ANICA (oštro): Valter, prosim Te, da mi nimaš pojt k toj sramnjači!

VALTER: Sad idem just, kad špionirate za manom.

ANICA (grozećim glasom): Valter, neka pojt! Ako ideš, ne ćeš me već potom najt ovde!

VALTER: Pajt, kuđe hoćeš! Gdo Te drži najzad? Beći će ostat još dost žen i divojak. Na svaki prst si morem najt jednu. (Zabuši vrata za sobom).

6. KIP. (Anica, Katica, Hedvig.)

KATICA (sramujući se zbog vade): Oprosti mi Anica! Žao mi je, da nisam išla van, da sam morala ovako ča čut i doživit kod Vas.

ANICA (štrudno mahne s rukom): Nij ovo prvi put.

HEDVIG (zasiče): A niti zadnji put ne.

ANICA (turobno): Ja mislim, kod mene je zadnji put bilo. Ja ću ga ostavit.

HEDVIG: Duša, to ne moreš nek tako brzo. Pak Ti si i hausmajstorica. Kako ćeš sad sve ovo najjednoč ostavit?

ANICA: Naša susjeda će se zet zato za kraće vrime, ako joj platim. Katica! Ja ću zapokat pak se još danas vozim s Tobom domom.

KATICA: Tomu čedu se Vaša majka sigurno veselit.

HEDVIG: No i ja moram pojt pogledat, je li još drofnji ta moj ništvi-dnjak. Križa j's ovimi muži. Pak daj i naše pozdravit, Katica!

KATICA: Hoću Hedvig. Moram Vam reć iskreno: bila sam Vam nenavidna ja seoska ropkinja za Vaš gospodski žitak. Ali sada vidim: nij sve zlato, ča se krisi.

7. KIP. (Još prije neg Hedvig projde, poštar tukeće na vrati)

POŠTAR: Ein Telegramm für Frau Matuska (i jur biži dalje.)

ANICA (zastrašeno): Marija pomoz! Ovo je sigurno glas očeve smrti.

KATICA: Ali kako moreš tako ča reć! Pogledaj si prije telegram.

ANICA (drhatjućimi rukami): Ja se ga ne ufam otpriti.

HEDVIG: Daj ga simo, ću ga ja otpriti. (Trgne iz ruk Anice brzojav. Otvo-ri ga i pokaže ga Katici).

ANICA (ZDVOJNO): Ča stoji u njem?

KATICA (probljedjena): To je nemoguće. Kad sam jutro prošla, još ništ nismo znali.

ANICA (nestrpljeno): Dajte simo brzojav ili mi ga preštite!

HEDVIG (čita brzojav): Vater heute früh gestorben.

ANICA (upade na koljena): O oče, oče! Zač ste prije prošli, neg bi se bili pomirili. Vaša kletva leži na meni kot mlinski kamen.

KATICA (ju objami): Umiri se, sestrice. Otac su Ti zdavno oprostili.

(ZASTOR. Konac 3. čina.)

glas 3/1958

DRAGI NAŠI ČITATELJI

Hrvatsko Kulturno Društvo održalo je na 21.9 svoju Godišnju Sjednicu i tom smo prilikom imali prilike vidjeti, koliko je mnogo potrebno napora i dobre volje svih Hrvata u Gradišcu, da se naši hrvatski nacionalni problemi što uspješnije i što bolje rješavaju. "GLAS" treba da u tome odigra svoju zadacu. Mi cemo ciniti sve, da se ide naprijed!

Molimo pretplatnike za redovitu pretplatu.

Srdačna hvala darovateljima:

Franz Leopold, 50 Sch.;
Dr. Demeter Linzer, 80 Sch.;
Farnik Ludwig Mersich, 30 Sch.;
Dr. Mate Vitsich, 50 Sch.

Sa srdačnim pozdravima

Martin Prikosović

ŠIRITE NAŠ "GLAS"

Pošta se šalje na naslov: Martin Prikosović, Beč 16. Paletzg. 17/2/3.

Pretplata se šalje u "Österreichische Länderbank A.G." Wien, PS-Kto. 6. 447. Kroat. Akademikerklub. Kto. 705369.

Vlasnik i izdavaatelj: Hrvatski Akademski Klub, Wien 3. Am Heumarkt 25.

Urednici

Martin Prikosović

Stjepan Šulek

Mišljenja pisca ne mora se slagati s mišljenjem uredništva.

Pojedini broj iznosi 4 Sch., a godišnja pretplata 15 Sch.